

Mohamedu uld Slahi

**DNEVNIK
IZ
GVANTANAMA**

PRIREDIO LARI SIMS

Prevela
Milica Cvetković

Laguna

Naslov originala

Mohamedou Ould Slahi

Edited by Larry Siems

GUANTÁNAMO DIARY

Diary and annotated diary copyright © 2015 by Mohamedou Ould Slahi

Introduction and notes copyright © 2015 by Larry Siems

All rights reserved.

Translation copyright © 2015 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom
pomažete razvoj projekta odgovornog
korišćenja šumskih resursa širom sveta.

SW-COC-001767

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Mohamedu bi želeo da posveti svoj tekst uspomeni na pokojnu majku Marijam Mint el Vadiju i hteo bi da izjavi kako ne bi mogao da napiše ovu posvetu da nije bilo Nensi Holander i njenih koleginica Tereze Dankan i Linde Moreno.

Sadržaj

<i>Hronologija zatvoreništva</i>	<i>ix</i>
<i>Beleške uz tekst, redigovanja i objašnjenja</i>	<i>xiii</i>
<i>Uvod Larija Simsa</i>	<i>xvii</i>

Prvo poglavlje

Jordan–Avganistan–Gvantanamo	1
<i>jul 2002 – februar 2003.</i>	

Ranije

Drugo poglavlje

Senegal–Mauritanija.	67
<i>21. januar – 19. februar 2000.</i>	

Treće poglavlje

Mauritanija	102
<i>29. septembar – 28. novembar 2001.</i>	

Četvrto poglavlje

Jordan 143

*29. novembar 2001 – 19. jul 2002.***Gvantanamo**

Peto poglavlje

Gvantanamo 183

februar–avgust 2003.

Šesto poglavlje

Gvantanamo 255

septembar–decembar 2003.

Sedmo poglavlje

Gvantanamo 297

*2004–2005.**Beleška autora 361**Izjave zahvalnosti priređivača. 363**Beleške uz uvod. 367**O autorima 371*

Hronologija zatočeništva

Januar 2000.	Pošto je proveo dvanaest godina studirajući, živeći i radeći u inostranstvu, prevashodno u Nemačkoj i kratko u Kanadi, Mohamedu uld Slahi je rešio da se vrati u rodnu Mauritaniju. U putu je dvaput pritvaran na zahtev Sjedinjenih Država – prvo ga je uhapsila senegalska policija, a zatim i mauritanske vlasti – pa su ga ispitivali agenti američkog FBI-ja u vezi s takozvanom Milenijumskom zaverom da se podmetnu bombe na međunarodnom aerodromu u Los Anđelesu. Zaključivši da uverenje da je umešan u zaveru nema osnova, vlasti su ga pustile 19. februara 2000.
2000 – jesen 2001.	Mohamedu živi s porodicom i radi kao elektroinženjer u Nuakšotu u Mauritaniji.
29. septembar 2001.	Mohamedua su privele mauritanske vlasti i dve nedelje držale u pritvoru, pa su ga opet agenti FBI-ja ispitivali o Milenijumskoj zaveri. Ponovo je pušten, a mauritanske vlasti su ga javno proglasile nevinim.

20. novembar 2001.	Mauritanska policija dolazi Mohameduovoj kući i traži da pođe s njima radi dodatnog ispitivanja. On dobrovoljno pristaje i vozi se ličnim autom do policijske stanice.
28. novembar 2001.	Avion CIA prevozi Mohamedua iz Mauritanije u zatvor u Amanu u Jordanu, gde ga sedam i po meseci ispituju jordanske obaveštajne službe.
19. jul 2002.	Drugi avion CIA izvodi Mohamedua iz Amana; skinut je dogola, povezane su mu oči, stavljena mu je pelena, okovan je i prevezen u američku vojnu vazduhoplovnu bazu Bagram u Avganistanu. Događaji opisani u <i>Dnevniku iz Gvantanama</i> počinju ovom scenom.
4. avgust 2002.	Posle dve nedelje ispitivanja u Bagramu Mohamedu je ugaran u vojni transporter s još trideset četiri druga zatvorenika i prevezen u Gvantanamo. Ta grupa je stigla 5. avgusta 2002. i odmah je podvrgnuta naročitom postupku.
2003–2004.	Vojni islednici Sjedinjenih Država podvrgavaju Mohamedua „specijalnom planu saslušavanja“ koji je lično odobrio ministar odbrane Donald Ramsfeld. Mohameduovo mučenje obuhvata mesece potpune izolacije, čitav niz fizičkih, psiholoških i seksualnih ponižavanja, pretnji smrću, pretnji njegovoj porodici i lažnih kidnapovanja i deportacija.
3. mart 2005.	Mohamedu rukom piše molbu za sudski nalog po <i>habeas corpusu</i> .*

* Sudski nalog da se pritvorenik izvede pred sud u određenom roku uz označavanje razloga za hapšenje i podizanje optužnice. (Prim. prev.)

Leto 2005.	U samici u Gvantanamu Mohamedu rukom piše 466 stranica koje će se pretočiti u ovu knjigu.
12. jun 2008.	Vrhovni sud Sjedinjenih Država glasa s pet glasova prema četiri u slučaju <i>Bumeditjen protiv Buša</i> da zatvorenici u Gvantanamu imaju pravo da ospore svoje zatočeništvo preko <i>habeas corpusa</i> .
Avgust–decembar 2009.	Sudija oblasnog suda Sjedinjenih Država Džejms Robertson razmatra Mohameduovu molbu po <i>habeas corpusu</i> .
22. mart 2010.	Sudija Robertson prihvata Mohameduovu molbu po <i>habeas corpusu</i> i nalaže njegovo oslobađanje.
26. mart 2010.	Obamina administracija ulaže žalbu.
5. novembar 2010.	Okružni apelacioni sud Oblasti Kolumbija vraća Mohameduov slučaj po <i>habeas corpusu</i> u Oblasni sud Sjedinjenih Država na ponovnu raspravu. Taj slučaj još nije rešen.
Danas	Mohamedu je još u Gvantanamu, u istoj ćeliji u kojoj se odigralo mnogo događaja ispričanih u ovoj knjizi.

Beleške uz tekst, redigovanja i objašnjenja

Ova knjiga je redigovana verzija rukopisa Mohamedua uld Slahija od 466 stranica koje je pisao u zatvorskoj ćeliji u Gvantanamu u leto i jesen 2005. Tekst je redigovan dva puta: prvi put je to učinila vlada Sjedinjenih Država, koja je stavila više od 2.500 crnih traka cenzurišući Mohameduov tekst, a zatim sam to učinio ja. Mohamedu nije mogao da učestvuje u tome, pa ni da reaguje ni na prvu ni na drugu redakciju.

Svejedno, uvek se nadao da će njegov rukopis stići do čita-lacke javnosti – on je namenjen neposredno nama, posebno američkim čitaocima – i izričito je odobrio objavljivanje u redigovanom obliku, uz sporazum i s izraženom željom da se redaktorski proces obavi tako da što vernije prenese sadržaj i ispuni očekivanja originala. Meni je poverio da obavim taj posao i ja sam se trudio da to uradim pripremajući rukopis za štampanje.

Mohamedu uld Slahi je pisao svoju priču na engleskom, što je četvrti jezik koji govori i koji je savladao uglavnom u američkom zatočeništvu, kao što sâm, često duhovito, opisuje u knjizi. Ovo je istovremeno značajan čin i izuzetan poduhvat. To je i izbor koji stvara neke od najvažnijih književnih

dejtava dela ili im doprinosi. Prema mojoj proceni, služi se rečnikom od nešto manje od sedam hiljada reči – što je otprilike vokabular koji po veličini odgovara Homerovim epovima. On ga koristi tako da ponekad prizove odjek tih epova, kao kad ponavlja rečenice u vidu obrazaca za pojave i događaje koji se često ponavljaju. A to čini tako, kao tvorci epova, da uspeva da prenese ogroman dijapazon radnje i osećanja. U postupku redigovanja iznad svega sam se trudio da sačuvam taj osećaj i ukažem počast tom dostignuću.

Istovremeno je rukopis koji je Mohamedu uspeo da sastavi u ćeliji 2005. godine nepotpun i povremeno fragmentiran koncept. U nekim delovima proza je uglašćanija, u nekima je sam potez rukom sitniji i precizniji, a i jedno i drugo ukazuje na prethodne nacрте; na drugim mestima je pisanje brzo i samo predstavlja nacрт. Postoje znatne razlike u pristupu naraciji, s manje linearnog pripovedanja u onim delovima u kojima se opisuju poslednji događaji – kao što bi se i očekivalo, s obzirom na intenzitet događanja i bliskost ličnosti koje opisuje. Čak je i sveukupni oblik rada nedovršen, ima niz sećanja na dešavanja što su prethodila središnjoj priči koja je dodata na kraju.

Prilazeći tim izazovima, kao svaki urednik koji teži da zadovolji piščeva očekivanja da se te greške i digresije svedu na najmanju meru a glas i pogled izoštre, redigovao sam tekst na dva nivoa. Iz reda u red to je uglavnom značilo srediti glagolska vremena, red reči u rečenici i nekoliko nezgrapnih izraza, a povremeno, radi jasnoće, spojiti i prerasporediti tekst. Uz to sam u okvir glavne priče uneo dodata sećanja i hronološki sredio ceo rukopis, što je proces pri kom sam rad od približno 122.000 reči sveo na nešto ispod 100.000 u ovoj verziji. Te redaktorske odluke su moje i mogu samo da se nadam da će naići na Mohameduovo odobravanje.

Za vreme tog procesa suočio sam se s nizom izazova posebno povezanih s prethodnim redigovanjem rukopisa: vladinim redakcijama. Te redakcije su promene koje je na tekstu izvršila ista ona vlada koja i dalje upravlja autorovom sudbinom i koja upotrebljava tajnost kao osnovno oruđe tog upravljanja već više od trinaest godina. Kao takve, crne trake na stranici služe kao živi vizuelni podsetnici autorove tekuće situacije. Istovremeno, namerno ili ne, te redakcije često služe i da ometu naraciju, da zamagle obrise likova i da priguše otvoren, prijemčiv ton autorovog glasa.

Pošto se zasniva na pomnom čitanju, svaki proces redigovanja cenzurisanog teksta obuhvataće izvestan napor da se vidi i to iza crnih traka i brisanja. Objašnjenja koja se pojave na dnu stranice u čitavom tekstu predstavljaju vrstu evidentiranja tog truda.

Te beleške su nagađanja u vezi s redakcijom, zasnovana na kontekstu u kom se redakcije javljaju, na podacima što se pojavljuju na drugim mestima u rukopisu i na onome što je sad obilje javno dostupnih izvora o mukama Mohamedua uld Slahija i ovde zabeleženim događajima. Među te izvore se ubrajaju vladina dokumenta, s kojih je skinuta oznaka poverljivosti, dobijena preko zahteva i parnica na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, novinskih izveštaja i objavljenog rada jednog broja pisaca i novinara-istraživača i opsežnih istraga Ministarstva pravde i Senata Sjedinjenih Država.

U tim objašnjenjima nisam se trudio da rekonstruišem originalni redigovani tekst ni da otkrijem materijal koji je označen kao poverljiv. Umesto toga, dao sam sve od sebe da pružim podatke koji najverovatnije odgovaraju tim redakcijama kad se podaci tiču javne evidencije ili su jasni iz pažljivog čitanja rukopisa i kad sam ubeđen da su

značajni za sveukupnu čitljivost i utisak koji tekst ostavlja. Bude li nekih grešaka u tim nagađanjima, krivica je isključivo moja. Niko od advokata Mohamedua uld Slahija koji imaju odobrenje za pristup tajnim podacima nije pregledao ovaj uvodni materijal ni fusnote niti im je na neki način doprineo, te nije potvrdio ni porekao moja razmišljanja o njima. Niti je iko drugi ko je imao pristupa neredigovanom rukopisu pregledao ovaj uvodni materijal ni fusnote, niti im je na neki način doprineo, te nije potvrdio ni porekao moja razmišljanja o njima.

Mnogo uređivačkih izazova povezanih s priređivanjem ovog izuzetnog dela za štampanje neposredno je uzrokovano činjenicom da vlada SAD i dalje drži pisca ovog dela bez ikakvog zadovoljavajućeg objašnjenja pod režimom zabrane koji ga sprečava da učestvuje u uređivačkom procesu. Radujem se danu kad će Mohamedu uld Slahi biti slobodan, a mi moći da čitamo ovo delo u celini, onako kako bi ga on objavio. U međuvremenu se nadam da će ova verzija uspeti da dočara dostignuće originala iako nas podseća skoro na svakoj stranici šta sve treba još da vidimo.

Uvod

Lari Sims

U leto i ranu jesen 2005. Mohamedu uld Slahi napisao je nacrt od 466 stranica i 122.000 reči ove knjige u samici izolovane barake logora Eko u Gvantanamu.

Pisao je u nastavcima, a počeo je nedugo pošto mu je konačno dozvoljeno da se sretne s Nensi Holander i Silvijom Rojs, advokatima svog volonterskog pravnog tima. Po strogim procedurama širokog režima cenzure u Gvantanamu, svaka stranica koju je on napisao smatrana je poverljivom od trenutka njenog nastanka, a svaki novi deo predavan je vladi Sjedinjenih Država na proveru.

Petnaestog decembra 2005, tri meseca pošto je stavio potpis i datum na poslednju stranicu svog rukopisa, Mohamedu je prekinuo svoje svedočenje pred Administrativnim odborom za reviziju* u Gvantanamu da bi predsedavajućim zvaničnicima rekao:

Želim samo da pomenem da sam nedavno ovde u zatvoru napisao knjigu o čitavoj svojoj priči, u redu?

* *Administrative Review Board* – ARB. (Prim. prev.)

Poslao sam je na razrešenje Oblasti Kolubija, a kad bude razrešena, savetujem vam da je pročitate. Mala reklama. Knjiga je vrlo zanimljiva, čini mi se.¹

Ali Mohameduov rukopis nije razrešen zabrane. Označen je kao „SECRET“, što je nivo klasifikacije za podatke koji bi mogli da nanesu ozbiljnu štetu nacionalnoj bezbednosti ukoliko bi postali javni, i „NOFORN“, što znači da ne može da se poveri nekom stranom građaninu ili obaveštajnoj službi. Deponovan je u bezbednoj ustanovi blizu Vašingtona, a mogli su mu pristupiti samo oni s punim odobrenjem za pristup tajnim podacima i zvaničnom „potrebom saznanja“. Više od šest godina Mohameduovi advokati su se parničili i pregovarali da se rukopis odobri za javno objavljivanje.

Tih godina, podstaknuta uglavnom parničenjem na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, koje je vodila Američka unija za građanske slobode,** vlada SAD je dozvolila otvaranje hiljade tajnih dokumenata koji su opisivali odnos prema zatvorenicima pod nadzorom Sjedinjenih Država od terorističkih napada 11. septembra 2001. Mnogi od tih dokumenata nagoveštavali su Mohameduovo iskušenje, prvo u rukama CIA, a zatim u rukama američke vojske u Gvantanamu, gde ga je Tim za specijalne projekte podvrgao najupornijim, najpromišljenijim i najsurovijim dosad zabeleženim saslušanjima. Mali broj tih dokumenata sadržao je još nešto: mučne uzorke Mohameduovog glasa.

Jedan od uzoraka je napisan njegovom rukom, na engleskom. U kratkoj poruci datiranoj 3. marta 2005. napisao je: „Zdravo. Ja, Mohamedu uld Slahi, internirac u Gvantanamu

* *Not Releasable to Foreign Nationals/Governments/Non-US Citizens.* (Prim. prev.)

** *American Civil Liberties Union – ACLU.* (Prim. prev.)

pod brojem 760, ovim molim sudski nalog po *habeas corpusu*.“ Poruka se završava jednostavno sa: „Nisam počinio nikakav zločin prema SAD, niti me SAD krivi za zločine, stoga podnosim zahtev za trenutno puštanje na slobodu. Za daljnje pojedinosti mog slučaja rado ću se odazvati na buduće rasprave.“

Još jedan rukom pisan dokument, isto tako na engleskom, bilo je pismo pravnom zastupniku Silviji Rojs datirano 9. novembra 2006, u kom se on šali: „Zamolila si me da ti napišem sve što sam rekao islednicima. Jesi li ti luda? Kako mogu da iznesem neprekidno saslušavanje koje traje sedam godina? To je kao da pitaš Čarlija Šina s koliko žena je izlazio.“ Zatim nastavlja:

Doduše, obezbedio sam ti sve (skoro) u svojoj knjizi, kojoj ti vlada brani pristup. Hteo sam da zalazim dublje u pojedinosti, ali sam shvatio da je to uzaludno.

Da skratim priču, moje zatočeništvo se može podeliti u dva velika koraka.

- 1. Pre mučenja (mislim da nisam mogao da odolim): govorio sam im istinu o tome da ništa nisam uradio protiv vaše zemlje. To je trajalo do 22. maja 2003.*
- 2. Era posle mučenja: kad su mi kočnice popustile. Potvrдно sam odgovorio na sve optužbe istražitelja. Čak sam napisao ono zloglasno priznanje o tome kako sam planirao da udarim u Kanadski nacionalni toranj u Torontu, po savetu vodnika prve klase [REDACTED]. Samo sam hteo da mi se ti majmuni skinu s vrata. Ne marim koliko ću ostati u zatvoru. Uverenje mi je uteha.²*

Među tim dokumentima su i dva transkripta Mohameduove izjave pod zakletvom pred odborima za procenu

prিতvorenika u Gvantanamu. Prvi – i prvi uzorak njegovog glasa u svim dokumentima – potiče s pretresa Suda za reviziju statusa neprijateljskih boraca (CSRT): datum je 8. decembar 2004, samo nekoliko meseci pošto je okončano takozvano „specijalno saslušavanje“. U njemu je i ovaj razgovor:

Pitanje: *Možemo li dobiti od vas odgovor na prvi navod optužbe da ste član talibana ili Al Kaide?*

Odgovor: *S talibanima nemam ama baš ništa. Što se tiče Al Kaide, bio sam njen član u Avganistanu devedeset prve i devedeset druge. Pošto sam napustio Avganistan, prekinuo sam sve veze s Al Kaidom.*

Pitanje: *I otad im nikad niste davali novac ili pružali drugačiju podršku?*

Odgovor: *Baš nikakvu.*

Pitanje: *Jeste li vrbovali nove članove za njih?*

Odgovor: *Ne, uopšte nisam; nisam ni probao da vrbumem za njih.*

Pitanje: *Rekli ste da ste pod pritiskom priznali umešanost u Milenijumsku zaveru, je li tako?*

Odgovor: *Da.*

Pitanje: *Kome ste to priznali?*

Odgovor: *Amerikancima.*

Pitanje: *A šta podrazumevate pod pritiskom?*

Odgovor: *Časni sudijo, ako ne moram, ne želim da pričam o prirodi pritiska.*

Predsednik suda: *Ne morate; želimo samo da se uverimo da niste mučeni ni navođeni da kažete nešto što nije istina. Iz tog razloga vas pita.*

Odgovor: *Samo mi verujte da nisam umešan u takve užasne napade; da, priznajem da sam bio član Al Kaide, ali ne želim da pričam o tome. Ti pametni*

ljudi su došli kod mene i analizirali ovo, i čuli istinu. Za mene je dobro da govorim istinu, a podaci su provereni. Rekao sam da nisam imao ništa s tim. Išao sam na detektor laži i prošao, a oni su mi rekli da ne moram više da pričam o tome. Rekli su molimo ne pričaj o toj temi više i nisu je pominjali već godinu dana.

Pitanje: Znači da vas niko od vlasti Sjedinjenih Država nije zlostavljao ni na koji način?

Odgovor: Ne želim da odgovorim na to pitanje; ne moram ako me ne primorate.³

Drugi transkript potiče iz 2005. sa istrage pred Administrativnim odborom za reviziju gde je on objavio da je napisao ovu knjigu. Prošlo je godinu dana od pretresa CSRT-a, kad mu je konačno dozvoljeno da se sretne s pravnim zastupnicima i kad je nekako uspeo da se odalji od svega i pronađe snagu da zapiše svoje iskustvo. Ovog puta on slobodno govori o svojoj odiseji, bez straha i bez gneva, ali glasom punim ironije i duha. „Bio je vrlo budalast“, kaže Mohamedu za pretanje jednog islednika, „zato što je rekao da će dovesti crnce. Nemam nikakvih problema s crncima, pola moje zemlje su crnci!“ Drugi islednik u Gvantanamu, poznat kao Gospodin X, bio je pokriven od glave do pete „kao u Saudijskoj Arabiji, onako kao što se žene pokrivaju“, a nosio je „rukavice, rukavice kao O. Dž. Simpson“. Mohameduovi odgovori su bogati i podrobni zarad namernog utiska i ozbiljnosti svrhe. „Molim vas“, kaže on Odboru, „hoću da kako treba shvatite moju priču, zato što zaista nije važno hoće li me osloboditi ili ne, samo hoću da svi razumeju moju priču.“⁴

Nemamo potpun zapis Mohameduovog napora da ispriča priču. Upravo kad je počeo da opisuje šta je doživeo u

Gvantanamu leta 2003, „oprema za snimanje se ukočila“, piše masnim slovima tamo gde se prekida spis o ispitivanju. Umesto izgubljenog dela u kom je „prитvorenik govorio kako su ga ovde u Gvantanamu neki ljudi mučili“, dokument pruža „sećanje Odbora na tih 1.000 ukočenih kliktaja“:

Pritvorenik je počeo pričajući o navodnom zlostavljanju ženskog islednika poznatog mu kao [REDACTED]. Pritvorenik je pokušao da objasni Odboru [REDACTED] postupke, ali se uzrujao i vidno uznemirio. Objasnio je da je seksualno napadan, te iako voli žene, nije mu se dopalo šta mu je [REDACTED] radila. Predsedavajući zvaničnik je primetio da se pritvorenik uznemirio i rekao mu da ne mora da priča o tome. Pritvorenik je na tome bio veoma zahvalan pa je rešio da dalje ne razrađuje navodno zlostavljanje od strane [REDACTED].

Pritvorenik je pružio podrobna obaveštenja u vezi s navodnim zlostavljanjem od strane [REDACTED] i [REDACTED]. Pritvorenik je izjavio da su [REDACTED] i [REDACTED] ušli u sobu pokrivenih lica i počeli da ga tuku. Tukli su ga toliko da se [REDACTED] uznemirio. [REDACTED] se nije dopalo ponašanje prema pritvoreniku pa je počeo da saoseća s njim. Prema pritvorenikovim rečima, [REDACTED] je plakao i govorio [REDACTED] i [REDACTED] da prestanu da ga tuku. Pritvorenik je hteo Odboru da pokaže ožiljke od rana, ali je Odbor odbio da ih pogleda. Odbor se slaže da je ovo veran prikaz onog izvitoperenog dela trake.⁵

Ove transkripte imamo samo zahvaljujući tome što je u proleće 2006. savezni sudija, na parnici koju je pokrenuo *Asošijeted pres* po Zakonu o slobodnom pristupu

informacijama, naredio da se skinu zabrane. Taj slučaj je konačno naveo Pentagon, četiri godine pošto je otvoren Gvantanamo, da objavi zvaničan spisak ljudi koje drži u svojoj ustanovi. Prvi put su zatvorenici dobili imena, a ta imena glasove. U transkriptima s tajnih saslušanja mnogi zatvorenici su izneli priče koje su podrile tvrdnje da su u pritvorski logor na Kubi smešteni „najgori od najgorih“, tako opasni ljudi, po svima poznatoj izjavi predsedavajućeg generala kad su prvi zatvorenici dovedeni u logor 2002. godine, da bi „pregrizli hidraulične kablove iz C-17 da ga sruše“.⁶ Nekolicina, poput Mohamedua, izneli su temu ophođenja prema njima u zatvoru Sjedinjenih Država.

Pentagon je udvostručio ulog. „Pritvorenici koje držimo u Gvantanamu jesu treneri terorista, proizvođači bombi, bombaši samoubice i ostali opasni ljudi“, tvrdio je opet vojni portparol kad su transkripti postali javni. „A znamo i da su obučeni da lažu kako bi izazvali saosećanje za svoje stanje i kako bi pojačali pritisak protiv vlade Sjedinjenih Država.“⁷ Godinu dana kasnije, kad je vojska pustila zapisnike s istrage Administrativnog odbora za reviziju 2005, Mohameduov transkript je potpuno nestao. Taj transkript je i dalje označen kao poverljiv.

Mohameduov rukopis je konačno oslobođen za puštanje u javnost, pa je jedan od članova njegovog pravničkog tima bio u stanju da mi ga preda na disku označenom „Slahijev rukopis – verzija koja nije označena kao poverljiva“ u leto 2012. Tada je Mohamedu bio već deceniju u Gvantanamu. Savezni sudija mu je dve godine pre toga odobrio zahtev po *habeas corpusu*, a apelacioni sud je njegovu molbu vratio u sud savezne oblasti na ponovni pretres. Slučaj je i dalje nerešen.

Mohamedu je do dana današnjeg u istoj izolovanoj ćeliji u kojoj je napisao dnevnik iz Gvantanama. Mislim da sam

pročitao sve što je objavljeno o tom slučaju i ne razumem zašto je uopšte i dopao Gvantanama.

Mohamedu ulđ Slahi je rođen 31. decembra 1970. u Rosu, tad varošici, sad gradiću na reci Senegal na mauritanskoj južnoj granici. Imao je osmoro starije braće i sestara; dobiće ih još troje. Porodica se preselila u glavni grad Nuakšot kad je Mohamedu bio pred završetkom osnovne škole, a njegov otac, nomadski trgovac kamilama, umro je ubrzo posle toga. Taj trenutak, a i Mohameduovi očigledni talenti, mora da su mu oblikovali osećaj za ulogu u porodici. Otac ga je naučio da čita Kuran, koji je zapamtio još u pubertetu, pa je dobro učio u gimnaziji, a posebno se isticao u matematici. U članku u *Špiglu* iz 2008. opisan je kao omiljen momčić sa strašću prema fudbalu, posebno prema nemačkoj reprezentaciji – strašću koja ga je podstakla da se prijavi za stipendiju Društva *Karl Duisberg* za studije u Nemačkoj. Bio je to ogroman skok za celu porodicu, kako je u časopisu izvešteno:

Slahi se ukrcao na avion za Nemačku jednog petka pred kraj leta 1988. Prvi je u svojoj porodici koji se upisao na fakultet – i to još u inostranstvu – i prvi koji je leteo avionom. Uznemirena zbog odlaska sina mezimca, majka je toliko plakala opraštajući se s njim da se Mohamedu kratko premišljao pre nego što je ušao u avion. Na kraju su ga ostali ubedili da krene. „Treballo je finansijski da nas spase“, kaže danas njegov brat [J]adih.⁸

U Nemačkoj je Mohamedu dobio diplomu elektroinženjera i želeo da napreduje u karijeri radom u telekomunikacijama i s kompjuterima, ali je prekinuo studije kako bi

učestvovao u nečemu što je privlačilo mlade ljude iz čitavog sveta: u pobuni protiv komunističke vlade u Avganistanu. U to vreme nije bilo ograničenja ni zabrana takvih aktivnosti, pa su mladići kao što je Mohamedu otvoreno odlazili; tu borbu su na Zapadu, a posebno u Sjedinjenim Državama, aktivno podržavali. Da bi učestvovao u borbi, morao je da ide na obuku, pa je 1991. sedam nedelja boravio u centru za obuku Al Faruk blizu Kosta i položio zakletvu odanosti Al Kaidi, koja je držala centar. Dobio je lako oružje i obuku na minobacaču, oružju uglavnom sovjetske izrade, sa granatama koje su, kako se sećao na ročištu Suda za reviziju statusa neprijateljskih boraca 2004, bile izrađene u SAD.

Mohamedu se posle obuke vratio na studije, ali se početkom 1992, pošto je komunistička vlast bila na rubu propasti, vratio u Avganistan. Pristupio je jedinici kojom je komandovao Džalaludin Hakani i koja je opsela Gardez – grad je pao posle vrlo malo otpora tri nedelje pošto je Mohamedu stigao. Ubrzo je pao i Kabul, a kako je Mohamedu objasnio na ročištu CSRT-a, pokret je uskoro postao mutan:

Odmah posle sloma komunista, mudžahedini su povelili džihad protiv sebe samih, da vide ko će osvojiti vlast; različite frakcije počele su međusobno da se bore. Rešio sam da odem jer nisam želeo da se borim protiv drugih muslimana i za to nisam imao razloga; ni danas ne vidim razloga za borbu da bi se odredilo ko će biti predsednik a ko potpredsednik. Cilj mi je bio isključivo da se borim protiv agresora, uglavnom komunista, koji su mojoj braći branili da upražnjavaju religiju.

Kako je Mohamedu uvek tvrdio, to je obeležilo kraj njegove odanosti Al Kaidi. Predsedavajućoj zvaničnici na tom ročištu CSRT-a rekao je:

Gospodo, znao sam da se borim s Al Kaidom, ali tad Al Kaida nije vodila džihad protiv Amerike. Rekli su nam da se borimo s našom braćom protiv komunista. Sredinom devedesetih godina hteli su da povedu džihad protiv Amerike, ali ja lično nisam imao ništa s tim. Nisam im se pridružio u toj ideji; to je njihov problem. Potpuno sam van odnosa između Al Kaide i SAD. Oni treba da reše taj problem; potpuno sam nezavisan od tog problema.⁹

Vrativši se u Nemačku, Mohamedu se vratio životu koji su on i njegova porodica u Nuakšotu isplanirali. Diplomirao je na elektrotehničkom fakultetu Univerziteta u Duizburgu, pa mu se pridružila mlada supruga Mauritanka i živeli su i radili u Duizburgu veći deo devedesetih godina. Za to vreme pak ostao je u prijateljskim odnosima i održavao vezu sa saborcima iz avganistanske pustolovine, od kojih su neki ostali vezani za Al Kaidu. Osim toga, lično je bio povezan s istaknutim članom Al Kaide Mafuzom uld al Validom, poznatim i kao Abu Hafiz al Mauritani, koji je bio član Saveta Al Kaide i jedan od starijih teoloških savetnika Osama bin Laden. Abu Hafiz je Mohameduov dalji rođak, a i pašenog jer se oženio Mohameduovom svastikom. Njih dvojica su povremeno razgovarala telefonom dok je Mohamedu bio u Nemačkoj – poziv Abu Hafiza preko Bin Ladenove satelitske linije zapao je za oko nemačkoj obaveštajnoj službi 1999 – a Mohamedu je dvaput omogućio Abu Hafizu da prebaci 4.000 dolara porodici u Mauritaniji za vreme praznovanja Ramazana.

Mohamedu i njegova supruga su 1998. otputovali u Saudijsku Arabiju na hadžiluk. Iste te godine, pošto nije uspeo da dobije trajni boravak u Nemačkoj, Mohamedu je poslušao

preporuku prijatelja s fakulteta i prijavio se za doseljenički status u Kanadi, pa se u novembru 1999. preselio u Montreal. Jedno vreme je živio s nekadašnjim kolegom s fakulteta, zatim u velikoj džamiji Al Suni u Montrealu, gde je kao *hafiz*, neko ko zna Kuran napamet, pozivan da čita molitve za Ramazan kad bi imam bio na putu. Manje od mesec dana pošto je Mohamedu stigao u Montreal, uhapšen je alžirski imigrant i član Al Kaide Ahmed Resam jer je ušao u Sjedinjene Države u autu punom eksploziva s planom da ga na Novu godinu podmetne na međunarodni aerodrom u Los Angelesu, kao deo onog što je kasnije postalo poznato kao Milenijumska zavera. Resam je živio u Montrealu. Grad je napustio pre nego što je Mohamedu stigao u njega, ali je išao u džamiju Al Sunu i imao veze s nekolicinom onih koje je Mohamedu na ročištu CSRT-a nazvao „lošim prijateljima“ svog kolege s fakulteta.

Resamovo hapšenje je pokrenulo veliku istragu muslimanske doseljeničke zajednice u Montrealu, posebno zajednice džamije Al Sune, pa je prvi put u životu Mohamedu ispitivan o mogućim terorističkim vezama. Kanadska kraljevska konjička policija „došla je i ispitivala me“, svedočio je u istrazi Administrativnog odbora za reviziju 2005.

Užasno sam se uplašio. Pitali su me poznajem li Ahmeda Resama. Rekao sam: „Ne“, a onda su me pitali da li znam ovog čoveka, a ja sam rekao: „Ne, ne.“ Tako sam se plašio da sam se tresao... Nisam navikao na ovo, tad su me prvi put ispitivali i samo sam želeo da se rešim nevolje pa sam se potrudio da kažem istinu. Ali oni su vrlo ružno motrili na mene. U redu je da neko motri na tebe, ali nije u redu da vidiš ljude koji motre. Bilo je to vrlo trapavo, ali su oni hteli da nam prenesu poruku kako motre na nas.

Mohameduova porodica u Mauritaniji bila je uznemirena. „Šta ti to radiš u Kanadi?“, seća se da su ga pitali. „Rekao sam da ne radim ništa osim što tražim posao. A moja porodica je rešila da treba da se vratim u Mauritaniju zato što taj momak mora da je u vrlo lošem okruženju i 'želimo da ga spasemo'“. Njegova sad bivša supruga telefonirala je u ime porodice da izvesti kako mu je majka bolesna. Ovako je to objasnio Odboru za reviziju:

Pozvala me je i plakala i rekla: „Ili me prebaci u Kanadu ili se vrati u Mauritaniju.“ Kazao sam joj: „Hej, polako.“ Nije mi se dopadao život u Kanadi, nisam uživao slobodu, i to što su na mene motrili nije bilo mnogo dobro. Mrzeo sam Kanadu i rekao sam da je tamo rad mnogo težak. Krenuo sam u petak 21. januara 2000; leteo sam iz Montreala za Brisel, pa za Dakar.“¹⁰

Tim letom počinje odiseja koja će postati Mohameduov *Dnevnik iz Gvantanama*.

Počinje tu jer od tog trenutka jedna jedina sila određuje Mohameduovu sudbinu: Sjedinjene Države. Geografski, ono što on naziva „beskrajnom svetskom turom“ pritvaranja i ispitivanja u narednih osamnaest meseci pokriće trideset dve hiljade kilometara – počće s onim što je mislio da mu je povratak kući i završiti se njegovim ukotvljenjem šest i po hiljada kilometara od kuće, na karipskom ostrvu. Usput će biti zatvaran i saslušavan u četiri zemlje uz često učešće Amerikanaca i uvek po nalogu Sjedinjenih Država.

Evo kako je prvi od tih pritvora opisan u hronologiji koju je oblasni sudija Sjedinjenih Država Džejms Robertson uvrstio u nalog za skidanje oznake poverljivosti, čime je odobrio Mohameduov zahtev po *habeas corpusu*:

- Jan. 2000.** *Leteo iz Kanade do Senegala, gde su ga dočekala braća i povelu u Mauritaniju; njega i braću su uhvatile [REDAKCIJA] vlasti i ispitivale o Milenijumskoj zaveri. Došao je jedan Amerikanac i fotografisao; zatim ga je neko za koga on pretpostavlja da je Amerikanac prevezao avionom u Mauritaniju, gde su ga dalje ispitivale mauritanske vlasti o Milenijumskoj zaveri.*
- Feb. 2000.** *Ispitivao ga je [REDAKCIJA] u vezi sa Milenijumskom zaverom.*
- 14. 2. 2000.** *[REDAKCIJA] su ga pustili zaključivši da nema osnova uverenju da je bio umešan u Milenijumsku zaveru.*

„Mauritanci su rekli: 'Nisi nam potreban, odlazi. Ne zanimaj nas'“, priseća se Mohamedu dok opisuje to puštanje u istrazi ARB-a. „Pitao sam ih šta je s Amerikancima. Rekli su: 'Amerikanci uporno tvrde da si ti veza, ali nam ne pružaju nikakve dokaze, pa šta da radimo.'“

Međutim, kako je sudija Robertson naveo u svojoj hronologiji, mauritanska vlada je ponovo, na zahtev Sjedinjenih Država, pozvala Mohamedua ubrzo posle terorističkih napada jedanaestog septembra:

- 29. 9. 2001.** *Uhapšen u Mauritaniji; vlasti mu rekle da [REDAKCIJA] uhapsio zato što je Slahi navodno umešan u Milenijumsku zaveru.*
- 12. 10. 2001.** *Dok je bio u pritvoru, agenti su mu pretresli kuću i odneli trake i dokumenta.*
- 15. 10. 2001.** *[REDAKCIJA] vlasti su ga pustile.¹¹*

Između ova dva hapšenja u Mauritaniji, a u oba su u saslušavanju učestvovali agenti FBI-ja, Mohamedu je vodio upadljivo običan i, po merilima svoje zemlje, uspešan život: radio je s računarima i elektronikom, prvo u jednoj kompaniji za medicinski materijal koja je pružala i usluge interneta, a zatim za slično raznovrsnu uvozničku firmu u vlasništvu jedne porodice. No sad se unervozio. Iako je bio slobodan i „vratio se svom životu“, pred ARB-om je objasnio:

*Mislio sam da ću sad imati nevolja s poslodavcem i da me neće primiti nazad na posao jer sam osumnjičen za terorizam, a oni su rekli da će se postarati za to. Preda mnom dok sam sedeo [tamo] obaveštajac najviši počinu u Mauritaniji pozvao je mog poslodavca i rekao da sam dobar čovek, 'nemamo problema s [njim] i uhapsili smo ga s određenim razlogom. Morali smo da ga ispitamo i ispitali smo ga i može da ide, tako da možete da ga primite nazad.'*¹²

Poslodavac ga je zaista primio nazad, a nešto više od mesec dana kasnije Mohamedua je posao odveo u mauritansku predsedničku palatu, gde je proveo čitav dan pripremajući ponudu da unapredi telefonski i računarski sistem predsednika Mauje uld Sid Ahmeda Taje. Kad se vratio kući, nacionalna policija se opet pojavila i rekla mu da još jednom treba da ga ispituju. Zamolio ih je da pričekaju dok se istušira. Obukao se, uzeo ključeve – krenuo je dobrovoljno i vozio je vlastita kola do policijske stanice – i rekao majci da ne brine, da će se uskoro vratiti kući. Ovog puta je, međutim, nestao.

Skoro godinu dana porodicu su navodili da veruje kako je u mauritanskom zatvoru. Njegov najstariji brat Hamud

redovno je odlazio u zatvor s visokim stepenom obezbeđenja da odnese čistu odeću i novac za Mohameduove obroke. Kako bilo, nedelju dana pošto se Mohamedu predao, tajnim letom CIA prebačen je u Jordan; više meseci kasnije Sjedinjene Države su ga prebacile iz Amana u vazduhoplovnu bazu Bagram u Avganistanu i, nekoliko nedelja posle toga, u Gvantanamo. Sve to vreme njegova porodica mu je plaćala izdržavanje u Nuakšotskom zatvoru; sve to vreme zatvorski zvaničnici su uzimali novac, a ništa nisu govorili. Konačno, 28. oktobra 2002. Mohameduov najmlađi brat Jadih, koji je preuzeo Mohameduovu ulogu hranitelja porodice u Evropi, uzeo je izdanje *Špigla* za tu nedelju i pročitao da mu je brat dotad „mesecima sedeo u žičanom kavezu u američkom logoru u Gvantanamu“.

Jadih je pobesneo – kako se seća, ne na Sjedinjene Države, već na mesne vlasti koje su ubeđivale porodicu da je Mohamedu kod njih i da je bezbedan. „Ti policajci su loši ljudi, oni su lopovi!“, vikao je kad je pozvao porodicu da im saopšti vest. „Nemoj tako da govoriš!“, uspaničili su se oni i spustili slušalicu. Pozvao ih je opet i krenuo sve iz početka. Oni su prekinuli vezu.

Jadih i dalje živi u Diseldorfu. Video sam se s njim prošle godine na više ručkova u marokanskom restoranu u Elerštraseu, sedištu gradske zajednice Severnoafrikanaca. Jadih me je upoznao s nekolicinom prijatelja, uglavnom Marokanaca, od kojih su mnogi, kao i Jadih, sad nemački državljani. Među sobom govore arapski, francuski i nemački; sa mnom su se, kao i Jadih, raspoloženo oprobali u engleskom, pa se smejali jedan drugom zbog grešaka. Jadih je ispričao tipičan doseljenički vic na arapskom za prijatelje, a onda mi ga preveo, o testiranju iz engleskog jednog ambicioznog hotelskog

radnika. „Šta kažeš kad hoćeš nekoga da pozoveš k sebi?“, pitao je ispitivač. „Molim te dođi ovamo“, odgovori on. „Šta ako hoćeš da ode?“ Ispitanik je zastao, pa se razvedrio. „Izađem napolje i kažem mu: 'Molim te dođi ovamo'!“

Jadih i ja smo u Diseldorfu jedan čitav ručak proveli sređujući i obeležavajući fotografije njihove braće, sestara, snaj, zetova, sestričina, sinovica, sestrića i sinovaca, od kojih mnogi žive u višegeneracijskom domaćinstvu u Nuakšotu. Za vreme saslušanja 2004. pred Sudom za reviziju statusa neprijateljskih boraca Mohamedu je objasnio svoju nezainteresovanost za Al Kaidu pošto se vratio u Nemačku time što je rekao: „Treba da hranim veliku porodicu, imao sam da hranim stotinu usta.“ Bilo je to preterivanje, ali možda samo dvostruko. Sad Jadih nosi veliki deo te odgovornosti. Budući da je u Mauritaniji aktivizam rizičan posao, preuzeo je i vođstvo u zalaganju porodice za Mohameduovo puštanje na slobodu. Za vreme našeg poslednjeg zajedničkog ručka gledali smo na *Jutjubu* snimke demonstracija za koje je on pomogao da se organizuju u Nuakšotu prošle godine pred predsedničkom palatom. Ukazao mi je na to da je glavni govornik bio ministar u skupštini.

Nekoliko dana pre nego što sam posetio Jadiha, Mohamedu je dozvoljen jedan od dva godišnja telefonska poziva porodici. Razgovori su udešeni pod pokroviteljstvom Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, a povezali su Mohamedu sa porodicom u Nuakšotu i s Jadihom u Nemačkoj. Jadih mi je ispričao da je nedavno pisao Crvenom krstu i molio da se broj razgovora poveća na tri godišnje.

Prvi takav poziv obavljen je 2008, šest i po godina pošto je Mohamedu nestao. Reporter *Špigla* je prisustvovao sceni:

U podne jednog petka juna 2008. porodica Slahi okupila se u kancelariji Međunarodnog crvenog krsta (MCK) u mauritanskom glavnom gradu Nuakšotu. Njegova majka, braća, sestre, njihova deca, tetke, svi behu obučeni u lepršave ogrtače koje inače nose na porodičnim svetkovinama. Došli su da razgovaraju telefonom s Mohameduom, izgubljenim sinom. Združena operativna grupa u Gvantanamu dala je odobrenje, a IRC je bio posrednik. Debeli tepisi su pokrivali kameni pod, a svetle zavese su lepršale na prozorima kancelarije Crvenog krsta.

„Sine moj, sine moj, kako se osećaš?“, pitala je majka. „Tako sam srećna što te čujem.“ Briznula je u plač kad mu je čula glas prvi put posle više od šest godina. Mohameduov stariji brat razgovara s njim duže od četrdeset minuta. Slahi mu kaže da je dobro. Želi da zna ko se s kim venčao, kako su mu braća i sestre i ko je dobio decu. „To je moj brat, brat kakvog znam. Nije se promenio“, kaže Hamud uld Slahi posle razgovora.¹³

Prema onome što mi kaže Jadih, razgovor je bio manje-više isti i posle pet godina, mada su se dve stvari promenile. Pozivi su sad preko *Skajpa*, tako da mogu i da se vide. Ali Mohameduove i Jadihove majke više nema. Umrla je 27. marta 2013.

Uvodnik *Njujork dejli njuza* od 23. marta 2010. nosi naslov „Ostavite vrata ćelije zatvorena: žalba na nečuvenu presudu sudije da oslobodi nitkova povezanog s 11. septembrom“. Uvodnik je počinjao rečima:

Zaprepašćujuće i istinito: savezni sudija je naredio da se pusti Mohamedu uld Slahi, jedan od glavnih vrbovatelja za napade 11. septembra – čovek koji je nekad smatran najdragocenijim zatvorenikom u Gvantanamu.

Presuda je bila još poverljiv memorandum kojim sudija Džejms Robertson nalaže odobravanje Mohameduove molbe po *habeas corpusu* – molbe koju je Mohamedu pisao rukom pet godina ranije u ćeliji u logoru Eko. Bez pristupa tom nalogu, pravnim podnescima i sudskom ročištu koje je bilo ishod tog naloga, novinski redakcijski odbor svejedno je pretpostavio da sudija pušta da „terorista na čijim rukama je krv tri hiljade ljudi“ ode na slobodu i izvrće: „a moguće je da je njegova krivica izvesna, ali je nije moguće dokazati ’van razumne sumnje’ zahvaljujući gadljivosti na dokaze dobijene grubim metodima“. Izražavajući uverenje da je Mohamedu „prikladno čvrsto stisnut posle 11. septembra“ i da je ophođenje prema njemu omogućilo veću bezbednost u zemlji, urednici su podsticali Obaminu administraciju da uloži žalbu na nalog dodajući: „Čemu žurba za puštanjem na slobodu? Sudija je mogao da pričeka, trebalo je da pričeka da zemlja shvati zbog čega je to moralo da se dogodi pre nego što je primenio svoj pravni autoritet.“¹⁴

Dve nedelje posle toga sud je izdao verziju naloga sudije Robertsona s koje je skinuta oznaka poverljivosti i koja je redigovana. Deo u kom se sažimaju vladini argumenti zbog čega Mohamedu mora ostati u Gvantanamu sadržao je i fusnotu koja je možda iznenadila čitaoce novina:

Vlada je u početku i sama zauzimala stanovište da je Salahija moguće držati zatvorenog na osnovu navoda